

Steeds meer kieviten, dankzij de moderne landbouwtechniek?

Het is bijzonder prettig om in een tijd, waarin zoveel klachten worden geuit over de achteruitgang van verschillende vogelsoorten, ook zo nu en dan eens enkele gunstige mededelingen te horen, te meer als zo'n mededeling betrekking heeft op een soort waarop je speciaal gesteld bent. Wat dit laatste betreft, heeft mijn Friese bloed zich nooit verloochend, want de kievit is nog altijd één van de vogels die ik het liefste zie!

Het doet mij dan ook veel genoegen, dat in het oktobernummer van het Luxemburgse vogelblad 'Regulus' twee artikelen over deze vogel zijn opgenomen. Het zijn beide verhalen van de Bettembourger ornitholoog V. Wassenich.

In het ene artikel, dat handelt over de bescherming van de vogels, vertelt hij o.a. op boeiende wijze, hoe hij er in slaagde om tijdens een opkomende onweersbui 4 jonge kieviten plm. 50 meter te verplaatsen, zodat zij niet de dupe werden van het inzaaien van de akker, waarop zij zich aanvankelijk bevonden en niet door de oude vogel in de steek werden gelaten. Dit laatste gebeurde aanvankelijk wel toen hij de jongen in één keer 50 meter verplaatste. Daarna deed hij het nog eens over in 4 etappes met telkens een kleine pauze om de oude vogel gelegenheid te geven de jongen terug te vinden en even te koesteren, zodat zij niet te koud zouden worden. Dit gelukte perfect.

Het is verheugend, dat de Luxemburgers zo goed op hun zeldzame vogels blijken te passen. Het is te hopen, dat zij dit ook zullen doen als de kieviten in aantal blijven toenemen en er niet langer tot de zeldzaamheden zullen behoren! Het aantal broedparen is nu namelijk naar Nederlandse begrippen nog zeer gering. Wassenich en zijn helpers telden in 1967 in totaal 84 broedparen. Het werkelijke aantal was mogelijk wat hoger maar volgens hen toch wellicht niet meer dan 100. Voor het gehele Groothertogdom Luxemburg betekenen deze 100 paren een gemiddelde van ongeveer 1 paar per 3000 ha. Er zijn echter vanzelfsprekend gebieden, waar de dichtheid aanmerkelijk groter is, nl. plm. 1 paar per 10 ha. Wassenich verwacht dat het aantal broedparen in de nabije toekomst nog aanzienlijk zal stijgen. Dit lijkt inderdaad zeer aannemelijk, als men bedenkt, dat de huidige broedplaatsen zich uitsluitend in het zuid-westelijke gedeelte van het land bevinden en dat daar pas in 1950 de eerste broedgevallen werden vastgesteld (in het noorden van Luxemburg werden tot dusverre alleen in de dertiger jaren een aantal broedgevallen geconstateerd).

Het is geen wonder dat de Luxemburgers de snelle toename van de kievit vergelijken met de stormachtige opmars van de Turkse tortelduif.

Belangwekkend is de opvatting van Wassenich, dat de kieviten hun biotooppeisen geleidelijk aan zo hebben aangepast, dat zij kunnen profiteren van de moderne landbouwmethoden. Zij blijken thans namelijk graag te broeden op relatief droge vrij hooggelegen gronden en dit is een type levensgebied dat in Europa in veel grotere mate voorhanden is, dan het steeds kleiner wordende areaal aan laaggelegen vochtige graslanden. Hij wijst er op, dat het rooien van heggen en ander houtgewas en de machinerie van de landbouw de broedkansen voor de kieviten vergroot. Dankzij de landbouwmachines gebeurt het inzaaien van de velden nu aanzienlijk sneller, hetgeen minder storing veroorzaakt. In de graslanden ontstaan als gevolg van het gebruik van zware machines op verschillende plaatsen diepe sporen, die zo ondoorlatend zijn, dat zij maandenlang vol

water staan, hetgeen op de duur de groei van zeggen en andere 'zure' plantensoorten in de hand werkt.

Het is in dit verband wellicht zinvol om eens na te gaan hoe de toestand zich in ons eigen land gedurende de laatste tientallen jaren heeft ontwikkeld. Ook hier is immers sprake van een sterk gewijzigde bedrijfsvoering in de landbouw. Deze wijzigingen werden (en worden nog!) door het overgrote deel van onze natuurbeschermers in hoge mate betreurd. Zij zijn er immers de oorzaak van dat er van de eertijds zo befaamde bonte bloemenpracht van vele van onze graslanden vrijwel niets meer is overgebleven en dat onze blauwgraslanden die zoveel zeldzame planten en vogels herbergen, op een aantal merendeels slechts onbeduidende resten na, verdwenen zijn.

De ganzen en andere soorten waterwild dreigen door nog steeds verder gaande ruilverkavelingen met de daarmee gepaard gaande boerderijenbouw, ontsluitingen, ontwateringen enz. jaarlijks nog meer geschikte verblijfplaatsen te verliezen.

Oude cultuurlandschappen boeten vaak aan landschappelijke waarde in door de abnormalisatie (die dan normalisatie wordt genoemd) van beken, het rooien van houtwallen, knotwilgen enz. Zo kan ik helaas nog wel een tijdje doorgaan, want de natuurbeschermers klagen beslist niet ten onrechte over al die veranderingen!

Iedere zaak heeft echter twee kanten en het is altijd goed om zich niet alleen maar blind te staren op het negatieve. Dit geldt ook ten aanzien van nieuwe landbouwmethoden. Zij hebben nl. zelfs uit natuurbeschermingsoogpunt bekeken sommige positieve kanten. Wij zullen ons in dit verhaal verder beperken tot de kievitenstand.

Niet alleen in Luxemburg, maar ook in ons land profiteren de kieviten in bepaalde opzichten zeker van de gewijzigde landbouwmethoden. De inmiddels gepensioneerde, maar gelukkig op vogelbeschermingsgebied nog altijd zeer actieve, Wageningse hoogleraar Prof. Dr. D. M. de Vries is één van de eerste natuurbeschermers geweest, die dit openlijk heeft erkend. Hij publiceerde in het tijdschrift 'Kali' in 1964 een artikel dat in zekere zin als een bom insloeg temidden van de gevestigde opvattingen van onze Nederlandse natuurbeschermers. Hij toonde hierin namelijk duidelijk aan, dat het aantal kieviten in het Wageningse Binnenveld (dat vroeger overwegend uit schraal blauwgrasland bestond) na een ruilverkaveling tijdens de oorlogsjaren sterk is toegenomen. Dit geldt vooral in zeer sterke mate voor de aantallen vogels, die hier in de herfst plegen te pleisteren. Ook het aantal broedvogels blijkt echter de laatste tijd behoudens jaarlijkse schommelingen eveneens eerder toe- dan af te nemen.

Prof. de Vries zoekt de oorzaak van dit verschijnsel naar mijn mening terecht in het feit, dat 'goed' grasland veel meer voedsel (vooral regenwormen!) bevat dan 'slecht' grasland.

Zelf volgde ik vele jaren lang de ontwikkeling van de kievitenstand op een aantal terreinen in Noord-Brabant. Hier zag ik een beeld, dat in vele opzichten overeenstemt met de ervaringen van Prof. de Vries. Er waren bijvoorbeeld verschillende heideterreinen, die pas tot grasland ontgonnen waren. Deze waren jarenlang kennelijk zeer aantrekkelijk als broedgebied voor kieviten. Na verloop van tijd verminderde deze aantrekkelijkheid echter geleidelijk, hetgeen ik meen te mogen toeschrijven aan een intensief gebruik van kunstmest. Het gras groeide hierdoor allengs kennelijk zo hoog uit, dat het voor kieviten in de broedtijd volkomen onaantrekkelijk werd. De bekende Wageningse hoogleraar, Prof. Dr. K. H. Klomp, heeft destijds in zijn dissertatie duidelijk aangetoond, dat dit komt omdat jonge kieviten aangewezen zijn op een korte begroeiing. Zij kunnen zich namelijk temidden van een lange vegetatie met hun korte pootjes vrijwel niet bewegen. De meeste van 'mijn' kieviten verlegden op de ontgonnen heidevelden na verloop van tijd, als zulks kon, hun broedplaatsen dan ook naar de temidden of aan de rand van de

graslanden gelegen bouwlandpercelen. Het verging hen daar over het algemeen kennelijk niet slecht, getuige het feit dat over het geheel genomen de kievitenstand na een tijdelijke inzinking vrijwel weer op het peil kwam van enkele jaren na de heide-ontginningen en daarna behoudens jaarlijkse aantalsschommelingen vrij constant bleef. Ook op de oudere graslanden in de Brabantse stroomdalen zien wij hetzelfde beeld. De kievitenstand blijkt ook daar de laatste tijd in hoge mate samen te hangen met de aanwezigheid van bouwland-enclaves. Vooral de plaatsen waar bouwlandpercelen grenzen aan beweide grasland zijn zeer in trek. Dit hangt wellicht samen met het feit dat de kieviten later in de tijd met hun opgroeiende jongen bij voorkeur op de beweide graslandpercelen plegen te verblijven. In nazomer en herfst, als de hooilanden zijn gemaaid, kan men ook daar vaak grote aantallen kieviten aantreffen.

Een soortgelijke situatie bestaat in vele andere delen van ons land. Op plaatsen waar bouwlandpercelen ontbreken, nemen de kieviten noodgedwongen soms genoegen met hele kleine stukjes gunstig biotoop, zoals bijvoorbeeld plaatsen waar het gras door bepaalde omstandigheden wat minder goed groeit dan elders. Zo zijn bijvoorbeeld in sommige delen van Utrecht gebaggerde slootkanten sterk in trek. Ieder die goed met de levensgewoonten van de kieviten op de hoogte is, zal zich dan ook nauwelijks verbazen over het feit, dat er soms véél meer kieviten broeden in een cultuurgraslandgebied dan in een betrekkelijk uitgestrekt blauwgras-reservaat. Zelfs het verbieden van eierzoeken in het reservaat zal hier vaak niets aan veranderen.

Dergelijke reservaten zijn er dan ook beslist niet in de eerste plaats voor de kieviten. Zij zijn er omdat zij onontbeerlijk zijn voor het behoud van zeldzame vegetatietypen en tevens voor sterk bedreigde vogelsoorten zoals kemphaan, kwartelkoning en in mindere mate ook grutto, tureluur en watersnip.

Het is uiteraard geen toeval, dat zij in de wintermaanden als zij ten dele onder water staan grote aantrekkingskracht uitoefenen op ganzen en ander waterwild. Zo heeft een dergelijk reservaat in alle tijden van het jaar een uiterst nuttige functie. Het ziet er echter ondanks alle sombere geluiden voorlopig gelukkig nog niet naar uit dat reservaten de enige mogelijkheid zullen zijn, om in ons land ook een aantal kieviten als broedvogels te behouden. Toch is het zeer de vraag of wij met de heer Wassenich ook in de toekomst zullen mogen zeggen, dat er dankzij de moderne landbouwtechniek meer levenskansen zullen komen voor de kievit. De kievitarme graslanden in een groot deel van Zuid-Holland vormen in dit opzicht een teken aan de wand!

Utrecht, 31 oktober 1967

S. Braaksma
(Stafafdeling Natuurbehoud van het Staatsbosbeheer)

Literatuur:

- Klomp, H. 1953: De terreinkeus van de kievit. Proefschrift uitgegeven door E. J. Brill te Leiden (137 pagina's).
Vries, D. M. de, 1964: De kievit, nuttige weidevogel bij uitstek. Kali nr. 59, pag. 304-311.
Wassenich, V. 1967: Der gegenwärtige Brutbestand des Kiebitzes. *Vanellus vanellus*, in Luxemburg, *Regulus* 47, pag. 103-112.
Wassenich, V. 1967: Zum Verhalten eines kükenführenden Kiebitzes, *Vanellus vanellus*, *Regulus* 47, pag. 113-115.